

Nâsırüddin el-Elbânî'nin Seleflilik Anlayışı ve Balkan Gençler Üzerindeki Etkisi

Özet

Nâsırüddin el-Elbânî, 1914 yılında Arnavutluk'un İşkodra şehrinde doğmuştur. Kral Ahmet Zogu'nun Müslümanları sindirmeye yönelik politikalar uygulaması dolayısıyla, Elbânî'nin babası Nuh Necati Suriye'ye göçmüştür. Suriye bu dönemde Fransız mandası altında sömürgecilikten etkilenen bir ülkedir. Bundan dolayı Nuh Necati oğlunu devlet okuluna değil Medresetu Cem'iyeti'l-İs'afi'l-Hayriyye ismiyle özel bir okulda yazdırır. İlkokulu bitirdiğinde hem baba mesleğini saat tamirciliğini öğrenir hem de Şam'da bulunan Dârü'l-Kütübî'z-Zâhiriyye kütüphanesine giderek oradaki hadis yazmalarını incelemeye başlamıştır. Onun kütüphanede bulunan hadis yazmalarının fihristlerini hazırlaması, ilim ehlinin varlığından haberdar olmadığı bazı yazmaları keşfetmesi ve bazı özel kütüphanelerdeki yazma eserleri de ortaya çıkarmasıyla dikkat çekmiştir. Onun bu çabası önemli bir hadis alimi olmasını sağlamıştır. Elbânî, düzenli olarak bir rahle-i tedristâtan geçmemiş ve hocasız olarak kendini yetiştirmiştir. Herhangi bir akademik kariyere sahip olmamasına rağmen Medine İslam Üniversitesinde ders vermesine engel olmamıştır. Ancak üniversitede onun görüşleri hızla tartışmalara yol açmış ve kariyerinin 1961'den 1963'e kadar kısa sürede bitmesine neden olmuştur.

Elbânî, dini anlamak için mezhep imamlarının fetvaları değil, Kur'an ve sünnet esas alınmalı gerektiğini savunmuştur. Mezhebi hükümleri din haline getirmek, mezhepleri İslam'ın kendisi olarak kabul etmek doğru değildir. Fikhi mezheplere bağlılık zorunlu değildir. Elbânî, birçok konuda mezheplerin görüşlerini eleştirdikten sonra "bu konu hakkında sahih sünnette şöyle bir hüküm bulunmaktadır", şeklinde açıklama yapmaktadır. Ayrıca, fikhu's-sunne kavramını kullanırken fikhi mezheplerin hadislerle birçok konuda ihtilafa düştüklerini zikreder. O, mezheplerin usulünden ziyade doğrudan hadislerle dayalı bir fıkıh yöntemi benimsemesi gerektiğini ifade eder. Elbânî'nin, fikhu'l-hadis veya fikhu's-sunne kavramlarını kullanırken mezheplere alternatif bir fıkıh çıkarmaya çalıştığı görülmektedir. Elbânî, Hanbeli mezhebinin metodolojisi yerine Hadis'i esas alması nedeniyle Suud alimleri tarafından da eleştirmiştir. Çünkü Elbânî'nin bu yaklaşımı, onlara göre Suud alimlerinin otoritesine tehdittir. Ancak Elbânî'ye göre bir mezhebe bağlı kalmak, Hadis'ten ayrılmanın nedeni olur. Elbânî, koyu bir Hanefî mezhebi taraftarı olan babası Nuh Necati'yle de mezhebi anlaşmazlıklar yaşamıştır. Elbânî'ye göre babasının mutaassıp Hanefî olmasının nedeni onun bazı hadisleri terk etmesinden kaynaklanmıştır. Ona göre hiçbir koşulda Hadisi terk etmek caiz değildir.

Elbânî'nin, 1980 yılında Ürdün'e taşınması onun Seleflilik anlayışını tutarlı bir biçime dönüştürmeye başladı. Pek çok genç tâlebetü'lü ilmi's-şerî adıyla onun etrafında toplanmaya başladılar. Elbânî'nin, Ürdün'e taşınması genç öğrenciler için önemli bir başlangıç noktası olmuş ve Seleflilerin sayısı çarpıcı bir şekilde artmıştır. İşte bu öğrencilerin yaptıkları faaliyetlerle Elbânî'nin Seleflilik anlayışı kökleşmeye başlamıştır. Bu öğrencilerin en önemli faaliyetlerinden biri de Elbânî'nin konuşmaları kayıt altında almasıdır. Çünkü Ürdün'de yaşadığı dönemde kamuya açık alanlarda ve camilerde vaaz etmesi yasaktırmıştır. Bundan dolayı ev toplantılarında veya farklı platformlarda küçük gruplara yönelik yaptığı konuşmaları kaydedilmiştir. Bu da Elbânî'yi çağdaş alimlerden ayıran en önemli hususlardan biri olmuştur. Konuşma kayıtlarının büyük kısmı, soru-cevap formatındadır. Diğer kısmı ise konferanslar, sohbetler, vaazlardan oluşmaktadır. Bütün bu konuşma kayıtları Silsiletu'l-Hudâ ve'n-Nûr başlığı altında toplanmıştır. Bunlar Siyer, Hadis Tarihi, Hadis Usulü, davet, cihad, iman ve tekfir gibi konulardan oluşmaktadır. Elbânî'nin konuşma kayıtları Arapça ve Arnavutça dilinde olmuştur. Çalışmada, Elbânî'nin Arnavutça'da yaptığı konuşma kayıtlarından hareketle onun Seleflilik anlayışı ve Balkan öğrenciler üzerindeki etkisi ele alınacaktır. Elbânî'nin yetiştirdiği talebeler arasında Balkanlardan Ürdün'e giden öğrenciler de bulunmaktadır. Öğrenciler onun kitaplarını tercüme etmiş, adına web siteleri kurmuş, tartışma forumları ve sosyal platformlar oluşturarak fikirlerini yaymışlardır. Ancak Elbânî'nin fikirlerinin yayılmasındaki en etkili yöntemin onun Arnavutça yaptığı konuşmaları içeren ses kayıtları olduğu söylenebilir. Bu nedenle çalışmada Elbânî'nin düşüncelerini ve gençler üzerindeki etkisini anlamak üzere daha çok ses kayıtlarına başvurulacaktır. Bunun yanında kitap ve makale gibi yazılı kaynaklardan da istifade edilecektir. Bize ulaşan en eski Arnavutça konuşma kaydı 1993'e aittir. Bu konuşma kayıtları Elbânî'nin öğrencileri tarafından sosyal medyada farklı platformlarda paylaşılmıştır. Ses kayıtları haftalık veya aylık sohbetlerinden yapılan konuşmalarından oluşmaktadır. Kitap ve makale gibi yazılı kaynaklara yer verilmişse de çalışmanın kapsamı Şeyh Elbânî'nin ses kayıtları ile sınırlı tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mezhepler Tarihi, Elbânî, Arnavutça, Balkan, Seleflilik

Nâsir al-Dîn al-Albânî's Approach of Salafism and Its Effect on Young People from Balkans

Summary

Nâsir Al-Dîn Al-Albânî was born in 1914 in Shkodra, Albania. Albânî's father, Noah Nejati, immigrated to Damascus due to the policies of King Ahmet Zogu to intimidate Muslims. Syria was a country affected by colonialism under the French mandate during this period. Therefore, Noah Necati enrolled his son in a private school named Madrasat Jamiyyat al-Isaaf al-Khayriyya, not a public school. When he graduated from the primary school, he learned his father's profession, clock repair, and went to the Dar al-Kutub al-Zahiriyya library in Damascus and started to examine the hadith manuscripts there. It is noteworthy that he prepared the indexes of the hadith manuscripts in the library, discovered some manuscripts that the scholars hadn't been aware of, and revealed manuscripts in some private libraries. His effort made him to be an important hadith scholar in the science of hadith. Albânî did not regularly go through the education of a scholar or school and he trained himself without a teacher. Although he did not have any academic career, nothing prevented him from teaching at the Islamic University of Medina. However, his views quickly sparked controversy at the university and caused his career to end in a short time, from 1961 to 1963.

According to Albânî, the Qur'an and Sunnah should be taken as the basis in order to understand religion, not the fatwas of the imams of the sects. It is not correct to make the sectarian rules a religion and to accept it as Islam itself. Adherence to fiqh sects is not mandatory. After criticizing the views of the sects on many issues, Albânî explains that "there is such a provision in the authentic sunnah on this issue". He also mentions that fiqh sects conflict with hadiths on many issues while using the concept of Fiqh As-Sunnah. He states that a fiqh method based on direct hadiths should be adopted rather than the method of sects. It is seen that Albânî tries to come up with an alternative fiqh for sects while using the concepts of fiqh al-hadith or fiqh as-sunnah. Albani was also criticized by Saud scholars because he took Hadith as a reference instead of the methodology of the Hanbali sect. According to them, Albani's approach is a threat to the authority of Saud scholars. To Albani, adherence to a sect is the reason for leaving the Hadith. Albânî also had sectarian disagreements with his father, Noah Necati, who was a strong supporter of Hanafî sect. According to Albânî, the reason why his father was a fanatic Hanafî was that he abandoned some hadiths and it is not permissible to abandon the hadith under any circumstances. To move to Jordan in 1980 began to transform Albani's understanding of Salafism into a consistent form. Many young people began to gather around him as the students of the Shari'a. Albani's relocation to Jordan was an important starting point for young students, and the number of Salafis increased dramatically. Albani's understanding of Salafism began to take root with the activities of those students. One of the most important activities of the students is to record Albani's speeches. During his time in Jordan, he had been forbidden to preach in public places and mosques. Therefore, his speeches for small groups at home meetings or on different platforms were recorded. It has been one of the most important aspects that distinguishes Albani from contemporary scholars. Most of the conversation recordings are in question-answer format, while the other part consists of conferences, conversations and sermons. All speech recordings are gathered under the title of Silsilat al-Huda wa al-Nur. They consist of subjects such as Sirah, Hadith History, Hadith Method, invitation, jihad, belief and takfir. The recordings of Albani's speech were in Arabic and Albanian. In the study, Albani's understanding of Salafism and its influence on Balkan students will be discussed based on the recordings of his speech in Albanian. Among the students raised by Albani, some went to Jordan from the Balkans. Students have translated his books, set up websites for him, and disseminated their ideas by creating discussion forums and social platforms. However, it can be said that the most effective method for the dissemination of Albani's ideas was the audio recordings of his speeches in Albanian. In this study, audio recordings will mostly be used to understand Albani's thoughts and his effect on young people. In addition, written sources such as books and articles will also be used. The oldest recording which has reached to us is from 1993. These speech recordings were shared by Albani's students on different platforms on social media. Audio recordings consist of conversations from their weekly or monthly chats. Although written sources such as books and articles are included, the scope of the study will be limited to the audio recordings of Sheikh Albani.

Keywords: *History of Islamic Sects, Albânî, Albanian, Balkans, Salafism.*

Giriş

Balkan ülkelerinde Selefliliğin yayılması, komünist rejimler tarafından uygulanan baskıdan kaynaklanmaktadır. En sert komünist baskısı Nâsirüddin el-Elbânî'nin memleketi olan Arnavutluk'ta yaşandı. Arnavutluk'ta 1945 yılında Komünist Partisi'nin iktidara gelmesiyle dinî hayat baskı altına alındı. Din eğitimi yasaklandı, dinî bayramlar resmî tatil olmaktan çıkarıldı, yayın organları kontrol altına alındı, yayınlanan eski kitap ve yazılar toplatılıp yok edildi, vakıf mallarına el konuldu, kurban, hac ve zekât gibi İslami ritüeller kaldırıldı. Dinî faaliyetler yürütönlere idam gibi ağır cezalar getirildi. Dine karşı çıkmak millî bir dava olarak kabul edildi ve bu durum Enver Hoca'nın 1985'teki ölümüne kadar devam etti.¹ Diğer taraftan Yugoslavya'yı oluşturan devletlerin komünist rejimlerinin uyguladıkları baskı, Enver Hoca'ninki kadar katı değilse de ondan aşağı kalan yanı yoktu. 90'lı yılların başında komünist rejimin yıkılmasıyla Balkanlarda dinî hayat yeniden canlılık kazandı. Müslüman toplumda bu canlılığı sağlayan ana etken de Seleflik oldu.²

Bosna-Hersek ve Kosova savaşları, Arnavutluk'un komünizmden çıkması gibi gelişmelerden sonra dünyanın birçok ülkesinden Balkanlara yardım kurumları akın etmiştir. Arap ülkelerinden sivil toplum örgütü (STK) görünümünde farklı dinî kurumların Balkanlara insanî yardım götürmesi, Selefliliğin yayılmasında etkili olmuştur. Bu kurumlar tarafından yüzlerce Arnavut genci, başta Suudi Arabistan olmak üzere, Suriye, Ürdün, Lübnan ve Libya gibi farklı ülkelere din eğitimi için gönderildi. Bunun sebeplerinden biri de Yugoslavya'da 1945-1977 yılları arasında herhangi bir yüksek din öğretim kurumunun olmamasıdır. Dolayısıyla gençler 1960'tan itibaren Mısır, Libya ve Irak gibi ülkelere gitmişlerdir. 90'lı yıllardan sonra ise Balkan öğrenciler, Selefliliğin etkisiyle daha çok Suudi Arabistan'daki Medine İslam Üniversitesi'ne gitmeyi tercih etmişlerdir.³ Bunlardan bir kısmı kendilerine öğretilen Seleff fikirlerle ülkelere dönmüşlerdir. Ancak bu fikirlerin, Balkanlarda kalıcı hale gelmesi ve toplum tarafından kabul edilmesini sağlayan ana etken, Arnavut muhacir alimleri vasıtasıyla olmuştur. Bu alimlerin başında Şeyh Nâsirüddin el-Elbânî (ö. 1999) gelir. Elbânî'nin, dinî tahsil için Arap ülkelerine giden gençler üzerinde ciddi tesirleri olmuştur. Bu öğrencilerle ilgilenmesi, onlarla haftalık sohbetler yapması, öğrencileri dinî anlamda ciddi bir şekilde etkilediği söylenebilir.⁴

1. Elbânî'nin Konuşmaları

Ailesiyle Suriye'ye göç ettiğinde 9 yaşında olan Elbânî, anadilinden ziyade Arapça öğrenmeye başlamıştır. Ana dilinde uzun zaman konuşmadığından dolayı bu

¹ Hasan Bello, "Diktatura dhe Besimet Fetare", *Drita Islame* 1 (2012), 34; Ali M. Basha, *Rrugëtimi i fesë Islame në Shqipëri (1912-1967)* (Tirane, 2011), 525; Aleksandre Popovic, *Balkanlarda İslam, çev. Kolektif* (İnsan Yayınları, 1995), 44.

² Abdylkader Durguti, "Balkanlarda Selefliliğin Ortaya Çıkışı", *İslam Dünyasında Sosyal ve Siyasal Hareketlilik Unsuru Olarak Mezhepler*, ed. Mizrap Polat (Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2021), 136-137.

³ Abdylkader Durguti, "Balkanlar'da Yüksek Din Öğretiminin Tecrübeleri (Kosova ve Makedonya Örneği)", ed. İbrahim Aşlamacı vd. (Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu, Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019), 1/301-307.

⁴ Durguti, "Balkanlarda Selefliliğin Ortaya Çıkışı", 144-145.

dilde yaptığı konuşmalarda kendini ifade etmekte zorlandığı görülmektedir. Arnavutçayı akıcı bir şekilde konuşmamasının en önemli sebeplerinden biri muhacir olan Kosovalı Arnavutlar ile Arnavutluk'taki halk arasındaki lehçe farklılığıdır. Kendisi de bu durumdan şikâyetçi olmuştur. Bunun için Suriye'de Arnavutlar arasında anlaşma dili Arapça olmuştur.⁵ Elbânî'nin uzun zaman Arnavutça konuşmamış olmasına rağmen İslam'ı Arnavutça diliyle anlatmış olması, onun Arnavut Müslümanlara yönelik hassasiyetini ve sorumluluğunu göstermektedir. Konuşmalarında Arnavutçanın yanında Arapça ve Türkçeden birçok kelime kullanması dinleyicilerin dikkatini çekmiştir.

Elbânî, İslam dünyasında Hadis alanında en verimli alimlerinden biridir. Biyografisi hakkında yazan İbrahim Muhammed el-Ali'ye göre Elbânî'nin 221⁶, Ömer Ebû Bekir'e göre ise onun 217⁷ eser kaleme aldığını belirtmiştir. Bu eserlerin çoğu Hadis ilmiyle ilgilidir.⁸ Onun bu güçlü birikimi nedeniyle akademik unvana sahip olmamasına rağmen üniversitede ders vermesinde engel ortaya çıkmamıştır.⁹ Üniversitenin rektör yardımcısı olan İbn Bazz, Elbânî ile ideolojik olarak aynı çizgide olması bir araya gelmelerinde etkili olmuştur. Ancak üniversitede Elbânî'nin görüşleri hızla tartışmalara yol açmış ve kariyerinin 1961'den 1963'e kadar kısa sürede bitmesine neden olmuştur. Ardından Suudi Arabistan'dan uzaklaştırılıp ülkeye girmesi yasaklanmıştır.¹⁰

Elbânî'yi çağdaş alimlerden ayıran en önemli hususlardan biri, konuşmalarının kayıt altına alınmasıdır. Ürdün'de yaşadığı dönemde¹¹ kamuya açık alanlarda ve

⁵ M. Nasiruddin Albani, "03. Shejh Albani (Pyetje Pergjigje- SHQIP)" (Erişim 10 Mayıs 2021), 00:04:30.

⁶ İbrahim Muhammad el-Ali, *Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî - muhaddisu'l Asr ve Nâsiru's-Sunne* (Dâru'l-Kalem: Şam, 2011), 57-113.

⁷ Ömer Ebû Bekir, *el-İmâmü'l-müceddid el-'allâmetü'l-muhaddis Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî* (Beytü'l-efkârî'd-devliyye, ts.), 69-82.

⁸ Elbânî'nin, dünya çapında bir alim olarak tanınmasını sağlayan husus, onun hadisleri tasnif etme konusundaki büyük projesidir. *Silsiletü'l-ehâdisi's-sahiha*, on bir cilt ve *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife*, dört cilt halinde neşredilmiş çalışmasıdır. Atiyye b. Sadîk Ali Sâlim Aude, *Safahât beydâ min hayâtî'l-imam Muhammed Nâsirüdd el-Elbânî* (el-Mektebetü'l-İslamiyye: Yemen, 2001), 64-92.

⁹ Elbânî'ye göre üniversiteden davetiye gelmesi iki nedenden kaynaklanır: Birincisi Medine İslam Üniversitesi yeni kurulmuştur ve öğretim elemanlarına ihtiyacı vardır, ikincisi ise yaptığı çalışmalar neticesinde takdir edilmiş ve kendisine ihtiyaç hissedilmiştir. Elbânî, üniversite tecrübesine muazzam bir sevgi ve saygı duymaktaydı. Bunun için kişisel kütüphanesini Medine İslam Üniversitesi'ne bağışlamıştır.

¹⁰ Emad Hamdeh, *Salafism and Traditionalism: Scholarly authority in Modern Islam* (Cambridge, United Kingdom and New York, NY: Cambridge University Press, 2021), 42.

¹¹ Elbânî'nin, 1980 yılında Ürdün'e taşınması onun Seleflilik anlayışını tutarlı bir biçime dönüştürmeye başladı. Pek çok genç *tâlebetü'lü ilmi's-şerîf* adıyla onun etrafında toplanmaya başladılar. Elbânî'nin, Ürdün'e taşınması genç öğrenciler için başlangıç noktası olmuş ve Seleflilerin sayısı çarpıcı bir şekilde artmıştır. Emad Hamdeh, *Salafism and Traditionalism: Scholarly authority in Modern Islam* (Cambridge, United Kingdom and New York, NY: Cambridge University Press, 2021), 43; Hatta Elbânî, Ürdün'de Muhafazakar Selefliliği kurucusu olarak kabul edilmektedir. Bu akım, siyasi faaliyetten uzak durmaya bağlılık ve Ürdün'de İslamcılarının dosyasını tutan "Güvenlik Kurumu" ile iyi ilişki içinde olmak üzere kurulu muhafazakar bir yol izlemektedir. Bu akımın önde gelenleri, her ne kadar siyasi meselelere girmeyi reddeden bir tutum içinde olmayı sürekli olarak deklare etmiş olsalar da, diğer İslamcı gruplarla yaşadığı ihtilaf ve kriz zamanlarında verdikleri fetvalarla ve yayınladıkları beyanatlarla devletin benimsediği pozisyonun yanında olan taraflı bir tutum içinde olmuşlardır. Muhammed Ebû Rummân, "Ürdün Selefleri ve Arap Baharı", çev. Nurullah Çakmaktaş, *Arap Dünyasında Seleflilik ve Selefi Hareketler*, ed. Beşir Mûsâ Nâfî' vd. (İstanbul: Yarı Yayınları, 2016), 144-145.

camilerde vaaz etmesi yasaklanmıştır.¹² Bundan dolayı ev toplantılarında veya farklı platformlarda küçük gruplara yönelik yaptığı konuşmaları kaydedilmiştir. Vaaz ya- sağı, onu gençler arasında daha cazip hale getirmiştir. Öyle ki 90'lı yıllarda Ürdün'de Elbânî'nin öncülüğünü yaptığı *Muhafazakâr Seleflilik*, en büyük İslamî hareketler arasında yer almıştır. Yasaklara rağmen dönemin teknolojisini kullanan takipçileri, Elbânî'nin konuşmalarını kayıt altına almış ve bunları yaymışlardır. Bunun yanında onun Arnavutça yaptığı konuşmaların kayıtları, Arap ülkelerine giden Arnavut öğ- rencileri tarafından Arnavut coğrafyasına taşınmıştır.

Elbânî'nin, İslam alimleri içerisinde modern dönemde en çok konuşma kay- dına sahip kişi olduğu söylenebilir. Onun 5 binden fazla Arapça konuşma kaydı ol- duğu belirtilmektedir.¹³ Bu konuşma kayıtlarının büyük kısmı, soru-cevap formatın- dadır. Diğer kısmı ise konferanslar, sohbetler, vaazlardan oluşmaktadır. Bütün bu konuşma kayıtları *Silsiletu'l-Hudâ ve'n-Nûr* başlığı altında toplanmıştır. Bunlar Siyer, Hadis Tarihi, Hadis Usulü, davet, cihad, iman ve tekfir gibi konulardan oluşmakta- dır.¹⁴ Arapça konuşma kayıtları yoğun olarak Ürdün'de bulunduğu sırada yapılmış- tır.¹⁵ Fakat Arnavutça konuşma kayıtlarının tümü Ürdün'de oluşturulmuştur. Çalış- mada, Elbânî'nin Arnavutça'da yaptığı konuşma kayıtlarından hareketle onun Se- leflilik anlayışı ve Balkan öğrenciler üzerindeki etkisi ele alınacaktır.

Elbânî, Arnavutça konuşmalarını 80 yaşındayken yapmıştır; bu yaşa kadar eserlerinde sadece Arapça kullanmıştır. Onun eserleri, Arnavutçaya öğrencileri ta- rafından tercüme edilmiştir. Arnavut öğrenciler ilahiyat eğitimi yanında Elbânî'den de özel dersler almışlardır. Elbânî, Ürdün'e ve diğer Arap ülkelerine giden Arnavut öğrencilere karşı kendini sorumlu hissetmiş olmalı ki yeni gelen öğrencileri farklı hocaların ders halkasına yönlendirmiş ve kendileriyle Arnavutça özel dersler yap- mıştır.¹⁶ Bu öğrencilerin, Elbânî'nin konuşmalarını kayda almalarının en önemli ne- deni meşruiyet kazanmak olduğunu söylenebilir. Elbânî'nin otoritesi, ülkelerinde prestij sağlamaktaydı. Çünkü Elbânî gibi Arnavut kökenli meşhur bir alimin Selefliliği kabul etmiş olması önemliydi. Nitekim bu öğrenciler yerli hocalar karşısında hem meşruiyet kazanmış hem de Balkan gençler arasında Selefliliğin yayılmasında etkili olmuşlardır.

2. Elbânî'nin Seleflilik Anlayışının Balkanlarda Yerleşmesi

21. yüzyılda Elbânî'nin etkisiyle Seleflilik/Ehl-i Hadis anlayışı İslam aleminde önemli ölçüde yaygınlık kazanmıştır. Bu da özellikle iki yolla gerçekleşmiştir.

¹² M. Nasiruddin Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 14" (1997), 00:05:50.

¹³ Elbânî'nin bu ses kayıtlarının hacmi toplanıp metin haline dönüştürülürse kırk cilt kadar kitabın basılması demektir.

¹⁴ "Elbânî'nin arapça ses kayıtları" (Erişim 16 Ocak 2021).

¹⁵ Elbânî'nin, Arnavut öğrencilerle sohbet ederken halktan telefonla ulaşanların sorularını büyük titizlikle cevaplandırmaya çalıştığı duyulmaktadır. Albani, "03. Shejh Albani (Pyetje Pergjigje- SHQIP)", 01:20:00.

¹⁶ M. Nasiruddin Albani, "02. Shejh Albani (Pyetje Pergjigje- SHQIP)" (Erişim 20 Nisan 2021), (01:03:00); Elbânî, Ürdün'de din tahsilini yapan Arnavut öğrencileri fakülte dışında Muhammed Şakra ve Ahmed es-Sâlik'ten ders almaları için yönlendirmiştir. Albani, "02. Shejh Albani (Pyetje Pergjigje- SHQIP)", 01:05:47.

Bunlardan ilki, Suudi Arabistan'daki bazı kurumlar vasıtasıyla olmuştur.¹⁷ Bu kurumların başında Medine İslam Üniversitesi gelir. 70'li yıllardan itibaren Balkanlardan Suudi Arabistan'a din eğitimi için yüzlerce öğrenci gitmiştir. Bu öğrenciler Suudi Arabistan'da Ehl-i Hadis¹⁸ anlayışının etkisinde kalmışlardır. Nitekim 80'li yıllardan itibaren Suudi Arabistan'daki resmî kurumların genelinde İhvan-ı Muslimin'e yakın olanlar büyük oranda ihraç edilmiştir. Onların boşluğunu Ehl-i Hadis taraftarı kişiler doldürmüştür. Bu gelişmede özellikle Medine İslam Üniversitesinde Rebî' bin Hâdi el-Medhalî'nin¹⁹ büyük etkisi olmuştur.²⁰ Balkanlardan Medine İslam Üniversitesine katılım 70'lerden itibaren başlamışsa da en büyük katılım 90'lı yıllardan sonra olmuştur. Dolayısıyla Medine İslam Üniversitesinin Balkanlarda Selefliğin yayılmasında ana güç olduğu söylenebilir.

Selefliğin Balkanlarda yayılmasının ikinci yolu ise Arnavut asıllı muhacir âlimlerdir. Bunların başında Elbânî gelir. Elbânî'nin, 1979 yılına kadar ikamet ettiği Suriye'de ve daha sonra göç ettiği Ürdün'de Seleflikle ilgili yaptığı çalışmalar ve yetiştirdiği öğrenciler Selefliğin Balkanlarda yayılmasında etkili olmuştur.²¹ Elbânî, 90'lı yıllardan sonra Ürdün'de Balkan öğrencilerle bir araya gelmiştir. Onun muhatabı olan öğrenciler, Suudi Arabistan, Ürdün ve Suriye üniversitelerinde Şeriat (İlahiyat) Fakültelerinde okumuşlardır. Bu öğrencilerin çoğu Arnavut olsa da zaman zaman Boşnak öğrenciler de toplantılara katılmışlardır. Konuşma kayıtlarından birine göre bir öğrenci evindeki tanışma toplantısında 16 Arnavut öğrenci, 6 Boşnak öğrenci bulunmuştur. Boşnak öğrenciler Bosna Hersek ve Sancak bölgesinden, Arnavut öğrenciler ise Kosova, Arnavutluk ve Kuzey Makedonya'dan katılmışlardır.²²

3. Elbânî'nin et-Tasfiye ve't-Terbiye Teorisi Balkanlara Tatbiki

Elbânî, İslami ilimlerle ilgilenmeye başladığı tarihten itibaren *et-Tasfiye ve't-Terbiye* teorisini geliştirdi. Bu teori onun en önemli davası haline geldi. Hadis anlayışı bu teori çerçevesinde gelişti ve konuşmalarının geneli bunun etrafında gerçekleşti.²³ Elbânî, *et-Tasfiye* kelimesiyle İslam'ın diğer din ve kültürlerden arındırılmasını kastetmekteydi. İslam indiği dönemdeki gibi saf ve temiz anlaşılmalıdır. Bundan dolayı ona göre, sahih hadislerin yorumlanabilmesi için hadisler zayıf ve uydurma rivayetlerden arındırılmalıdır. *Menâr* dergisinde yer alan Reşid Rıza'nın, Zeyneddîn el-İrakî'nin, Gazalî'nin İhya Ulûmîd-Dîni'nin zayıf hadislerinin tahkiki ve tasnifinde bahsettiği makalesini okuması, Elbânî'yi Selefi anlayışı benimsemeye ve hadis

¹⁷ Mehmet Ali Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2015), 64.

¹⁸ Lacoix, Elbânî'nin Hadis anlayışını Neo-Ehl-i Hadis şeklinde ifade etmektedir. Stéphane Lacroix, "Between revolution and apoliticism: Nasir al-Din al-Albani and his impact on the shaping of contemporary Salafism", *Global Salafism*, ed. Roel Meijer (Oxford: Oxford University Press, 2014), 78.

¹⁹ Rebî' bin Hâdi el-Medhalî'nin adına nispetle Medhaliyye diye isimlendirilen Medhalî Seleflilik, günümüz Selefiyye gelenekçiliği içinde değerlendirilen bir alt akımdır. Mehmet Ali Büyükkara, *Medhalî Selefiyye Nedir ve Neyi Amaçlıyor?* (Erişim 25 Haziran 2020).

²⁰ Lacroix, "Between revolution and apoliticism: Nasir al-Din al-Albani and his impact on the shaping of contemporary Salafism", 77-78.

²¹ Bunun en önemli örneği Yemen asıllı Mukbil el-Vadi'dir. Mukbil'in sosyal ve dini nüfuzu Yemen Selefliğinin oluşumunda merkezi rol oynamıştır.

²² Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 14", 00:17:40.

²³ Bu teoriyi Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî, *et-Tasfiye ve't-Terbiyye ve hâceti'l-Müslimîn İleyhimâ* (Ürdün: el-Mektebetu'l-İslamiyye, 1421) eserinde özetlemiştir.

ilmiyle meşgul olmaya sevk etti.²⁴ Irakî'nın kitabı, Elbânî'yi zayıf hadislerin İslam literatürüne tasavvuf yoluyla girmiş olabileceği şüphesine yöneltti. Bu nedenle Elbânî, İslami ilimleri yabancı öğretilerinden arındırmak için kendini hadis ilmüne adadı. Elbânî, *et-Terbiye* kavramıyla da sahih bir ilmi zemin üzerinde bireysel ve toplumsal gelişimi sağlamak gerektiğini kast etti. Ona göre Kur'an ve Sünnet'ten alınan sahih İslam akidesini gençlere aşlamak gerekir. Bunu yapacak alimler önce kendini sonra akrabalarını ve diğer insanları terbiye etmelidir. Elbânî, *et-Tasfiye ve't-Terbiye* kavramlarıyla kast ettiği teorinin anlaşılması ve buna gerçek anlamda uyulmasıyla, İslam ümmetinin kötü durumunun düzeleceğine inanmıştır.²⁵

Elbânî'nin *et-Tasfiye ve't-Terbiye* teorisi, Balkan öğrenciler için önemli bir başlangıç noktası olmuştur. Elbânî'nin teorisine göre, Peygamber'in yapmadığı bir şey bid'attır ve bunun dinde yeri yoktur. Din de ancak nassla anlaşılabilir. Bu konudaki görüşünü şöyle ifade eder: "Her bid'at dalâlettir. Dolayısıyla bazı yenilikler için bazı bid'atlar dalalet değildir demek caiz değildir. Bu konuda istisna varsa da yine delil olması gerekir."²⁶ Ayrıca Elbânî, Abdullah b. Ömer'in "Her bid'at dalalettir, insanlar iyi görseler bile." sözünü delil göstererek bütün bid'atların dalalet olduğunu zikreder.²⁷ Elbânî, bütün bid'atları dalalet olarak nitelendiriyorsa da ona göre bazı bid'atlar, meşruiyet kazandırmamak ve sonradan ortadan kaldırmak şartıyla göz ardı edilebilir. Tespihle zikir yapmak bu çeşit bid'ate örnek gösterilebilir. Ona göre esas olan bid'ati meşru görmemektir. Çok mecburi değilse tüm bid'atların ortadan kaldırılması gerekir.²⁸ Elbânî, Balkan Müslümanlarının halk inanisinde bayram günü yapılan kabir ziyareti bid'attır. Ancak toplumdaki tüm bid'at ve hurafeleri aynı anda temizlemek mümkün olmadığı için bunu aşamalı olarak yapmak gerekir. Ayrıca bütün bid'atları kaldırmak tepkiye neden olabilir.²⁹

Elbânî'ye göre, Balkanlara dönecek gençlerin ilk görevi, Kelime-i Tevhidin anlamını insanlara öğretmektir. Dinin en önemli ilkesi de zaten tevhittir.³⁰ Tevhidin doğru anlaşıldığı yerde caminin avlusunda veya içinde türbeler olmaz. Çünkü cami ibadet yeridir, mezarlık değildir.³¹ Bir caminin içinde türbe varsa insanlar orada

²⁴ Muhammed İbrahim eş-Şeybânî, *Hayatu'l-Elbânî* (Mektebetu's-Sedâvi, 1978), 46-47.

²⁵ Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 14", (00:19:33); Muḥammad Abū-Rummān - Hassan Abu Hanieh, *Conservative salafism: A strategy for the \textquotedblislamization of society\textquotedbl and an ambiguous relationship with the state* (Amman: Friedrich-Ebert-Stiftung, Amman Office, 2010), 5/45.

²⁶ M. Nasiruddin Albani, "Pyetje - Përgjigje me Shejh Albanin - 17", (ts.), 00:10:07.

²⁷ M. Nasiruddin Albani, "01. Shejh Albani (Pyetje Pergjigje - SHQIP)" (1994), 01:18:24.

²⁸ M. Nasiruddin Albani, "Bekir Halimi e pyetë shejh Albanin për praktikimin e bidateve nga ana e hoxhallarëve" (Erişim 10 Mayıs 2021), (00:07:30); Elbânî'nin diğer bir konuşmasında Müslümanlardan bir kısmı bunu basit bir mesele olarak görürler. Ancak ona göre Müslümanı ilgilendiren şey küçük veya büyük mesele olması değil, önemli olan Allah ve Peygamber'in yoluna gitmektir. Yapılan şey iyi mi kötü müdür? Tesbih ile zikir yapmak caiz değildir. Çünkü Peygamber böyle bir şey yapmamıştır ve bu bid'attır. Büyük ve küçük bid'at vardır. Ancak bütün bid'atlar "her bid'at cehennemliktir." kısmına girer. Bir bid'at cehenneme götürüyorsa o bid'ate küçüktür denmez. Tıpkı küçük yalan söylemek caiz olmadığı gibi zarar vermeyen yalan da caiz değildir. M. Nasiruddin Albani, "06. Shejh Albani (Pyetje dhe përgjigje - Shqip)" (1993), 00:23:45.

²⁹ Albani, "03. Shejh Albani (Pyetje Pergjigje - SHQIP)", 00:55:20.

³⁰ M. Nasiruddin Albani, "07. Shejh Albani (Pyetje dhe përgjigje - Shqip)" (Erişim 03 Ocak 2021), 00:38:59.

³¹ "Şüphesiz meşitler, Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte hiç kimseye kulluk etmeyin." Cin, 72/18

Allah'tan değil türbeden medet umarlar.³² Fakat Kelime-i tevhidin anlamı doğru olarak anlatılmasına rağmen insanlar hala yanlışta ısrar ediyorsa yapılabilecek başka bir şey yoktur. Bu konuda tebliğcilere, "Allah hiç kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz"³³ ayetinin işaret ettiği üzere sorumluluk yoktur. Elbânî, bid'at konularını hararetli bir şekilde insanlarla tartışmanın veya onlara bu konuda bir dayatmada bulunmanın doğru olmadığını zikreder.³⁴ Çünkü dayatma çoğu zaman ters teper. O, dayatmayı *Guluvv* kelimesiyle açıklar. *Guluvv* kelimesini de *aşırı* yerine *şiddet* olarak yorumlar; dinde şiddet kullanmanın sünnette yeri olmadığını söyler. Sünneti uygulamak için farzın terk edilmesi guluvvdur (şiddettir-aşırılıktır). Bunun için bir caminin avlusunda veya içinde türbe bulunan camide namaz kılınmayacağına şiddet kullanmadan peyderpey anlatılması gerekir.³⁵

Elbânî'ye göre kelime-i tevhidin anlamı; *-lâ ma'bude illallah* ve *lâ matbu'a illa resulillah*- yalnız Allah'a ibadet edilmesi ve yalnızca Hz. Peygamber'e itaat edilmesidir. Bu noktada tebliğcilerin davete başlangıç noktası, "Bil ki, Allah'tan başka ilah yoktur."³⁶ ayeti olmalıdır. Bu hem Peygamber'in yöntemidir hem de dinin temelidir.³⁷ Ancak Müslümanların bir kısmı Peygamber'e itaat etmek yerine Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbeli mezheplerini takip ederken diğer bir kısım da Kadiri, Şazelî vs. gibi tarikatları takip etmektedirler. Mezheplerin ve tarikatların takipçileri, katı tutumları nedeniyle liderlerini Peygambere ortak etmektedirler.³⁸ Bunun için Elbânî, Balkanlara dönecek olan öğrencilerin, insanları mezhep imamı yerine Peygamberin sünnetine davet edecekleri için mezhep ve tarikat mensupları tarafından muhafefet edileceklerine dikkatlerini çekmektedir. Buna rağmen tebliğin en önemli yönteminin düşman ilan edilecek olsalar dahi toplumu düşman ilan etmemek olduğunu zikreder. Çünkü mezhep taraftarlarının temel amacı mezheplerini, tarikatlarını ve cemaatlerini korumaktır. Seleflerin amacı ise Peygamber'in sünnetini ihya etmektir.³⁹

Elbânî'ye göre sünneti ihya etmek ancak gençler tarafından gerçekleştirilebilir. Çünkü Balkan halkları uzun süre komünist bir rejiminin altında kaldıkları için yaşlılar mezhep taraftarları, geleneksel inançlarında, hurafelerde ve bid'atlerde ısrar edeceklerdir. Çünkü yaşlıların alışkanlıklarını ve fikirlerini değiştirmesi daha zordur.⁴⁰ Zaten Suriye'de Selefliliğin ihyası birkaç gençle başlamıştır. Gençlere fikri destek vermek ve Selefi düşüncüyü savunmaları için risale yazdığını ifade eder.⁴¹

³² Albani, "07. Shejh Albani (Pyetje dhe përgjigje - Shqip)", 00:43:21.

³³ Bakara, 2/286.

³⁴ Bu görüşü "Ey Kitap ehli! Hakkin dışına çıkarak dininizde aşırı gitmeyin. Daha önce sapmış, birçoklarını da saptırmış ve dümdüz yoldan da sapmış bir milletin arzu ve keyiflerine uymayın." Maide, 77. ayeti delil olarak ileri sürmektedir.

³⁵ M. Nasiruddin Albani, "08. Shejh Albani (Pyetje dhe përgjigje - Shqip)" (1994), 00:43:03.

³⁶ Muhammed, 47/19.

³⁷ Albani, "Bekir Halimi e pyetë shejh Albanin për praktikimin e bidateve nga ana e hoxhallarëve", 00:01:03.

³⁸ Albani, "07. Shejh Albani (Pyetje dhe përgjigje - Shqip)", 00:50:34.

³⁹ Albani, "Bekir Halimi e pyetë shejh Albanin për praktikimin e bidateve nga ana e hoxhallarëve", 00:00:17.

⁴⁰ Albani, "03. Shejh Albani (Pyetje Pergjigje - SHQIP)", 00:38:15.

⁴¹ Elbânî söz ettiği dönemin tartışmalı konular; musallada bulunan bir bid'atçinin cenaze namazı kılmak

Dolayısıyla Elbânî'nin hedefinin, gençleri mezhebî bağınazlıktan uzaklaştırıp sünnete yakınlaştırmak olduğu söylenebilir.

Elbânî'nin *et-Tasfiye ve't-Terbiye* metodunda tasfiye ile boşaltılan alanın sünnetle doldurulması hedeflenmektedir. Ona göre bid'atlerin yerine sünnet ikame edilirken çok katı olmamak gerekir. Sünneti terk etmek büyük sorundur, ancak toplumla karşı karşıya gelmek ve ona düşmanca davranmak daha büyük sorundur. Örneğin, Elbânî Ürdün'de namazda sütre⁴² geleneğinin çok zayıf olduğunu zikreder. Bunun nedenini de mezheplere bağlar. Mezheplerin bu konuda sünnete uymak yerine "hikayeler" anlattıklarını ifade eder. Ancak kendisinin sütrenin sünnetteki yerini anlattığını, toplumun büyük bir kesiminin de buna uyduğunu zikreder.⁴³

Elbânî'ye göre Balkan gençlerin en önemli görevlerinden biri de yerli imam, hoca ve din görevlileriyle iletişime geçmeleridir. Yerli hocalar itikatta Mâtürfdî, amelde Hanefîdirler. Dolayısıyla onlara da Selefi görüşler anlatılmalıdır. Fakat genç tebliğcilerin tartışmalı konular hakkında Kur'an'dan ve Sünnet'ten delilleri çok iyi aktarmaları gerekir. Eğer tebliğ, ikna edici deliller ve iyi bir üslupla yapılırsa yerli hocalar da görüşlerimizi kolaylıkla kabul edip bize tâbi olacaklarını dile getirmektedir.⁴⁴

4. Elbânî'nin Ehl-i Hadise Muhalefeti ve Sünnet Anlayışı

Hint kökenli Ahmed b. Muhammed el-Dehlevi tarafından 1931'de Medine'de Ehl-i Hadis merkezi kurulmuştur. Bu merkez Vehhabilik için önemli kurumlardan biri olmuştur. Ancak zamanla Ehl-i Hadis merkezi ile Vehhabiler arasında ihtilaflar ortaya çıkmıştır. 1960 yılında Elbânî, Suudi Arabistan'da bulunduğu sırada ders vermek için birçok kez Ehl-i Hadis merkezini ziyaret etmiştir. Ancak merkezin müdürü Ömer Falata ile Elbânî arasında hadis usulü ve yöntemi konusunda anlaşmazlıklar çıkmıştır. Elbânî'nin, Ehl-i Hadis merkezi üzerinde olduğu gibi Mekke'de kurulan Daru'l-Hadis el-Hayriyye merkezi üzerinde de büyük etkisi olmuştur. Onun Daru'l-Hadis üzerindeki etkisi bu kurumdan 1970 yılında teşekkül etmiş Muhtesib Cemaati yoluyla devam etmiştir.⁴⁵

Elbânî, Suudi alimleri eleştirmekle beraber hadis konusunda en muteber çalışmaların Suudi Arabistan'da yapıldığını ifade etmektedir.⁴⁶ Ona göre bu konuda Suudi Arabistan'dan sonra Pakistan ve Hindistan alimleri gelir. O, Hint alt kıtasındaki alimlerin, mezhebi konulardan ziyade Kur'an ve hadislerin hükümleri üzerinde durmaya çalıştıklarını ifade eder. Ancak ona göre bu alimlerin en zayıf yönü sahih

caiz mi değil mi veya Bayram namazları toplu mu yoksa ferdi mi kılınmalı vs. gibi meseleleri gündemindeydi Albani, "03. Shejh Albani (Pyetje Pergjigje - SHQIP)", 00:12:13.

⁴² Namaz kılariken önünden geçilmesini engellemek için konan veya bu amaçla kendisine yönelinen engel anlamında fıkıh terimi. bk. Hasan Güleç, "Sütre", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/180-181.

⁴³ Albani, "07. Shejh Albani (Pyetje dhe përgjigje - Shqip)", 00:40:10.

⁴⁴ Albani, "Bekir Halimi e pyetë shejh Albanin për praktikimin e bidateve nga ana e hoxhallarëve", 00:12:23.

⁴⁵ Mehmet Ali Büyükkara, "Selefilik'in Yakın Tarihinden Önemli Bir Yaprak: Yeni Bilgiler Işığında Cuheyman El-Uteybî ve Cemaati", *Marife* 9/3 (31 Aralık 2009), 30-33; Lacroix, "Between revolution and apoliticism: Nasir al-Din al-Albani and his impact on the shaping of contemporary Salafism", 73.

⁴⁶ Albani, "06. Shejh Albani (Pyetje dhe përgjigje - Shqip)", 00:21:00.

hadisler hakkında yeterince hassas olmamalarıdır. Onların hadis metodolojisine riayet etmeye çalıştıklarını ancak uygulama noktasında ciddi sıkıntılar yaşadıklarını zikreder. Bu zincirin en zayıf noktası da Elbânî'ye göre Ezher alimleridir. Çünkü Ezher alimleri Hanefi ve Şafî mezhebinin öğretileri üzerinden hadisi anlamaya çalışmaktadırlar.⁴⁷

Elbânî, sünneti iki kısma ayırır: *Sünnetün Fiiliyye/Fiili Sünnet* ve *Sünnetün Terkiyye/Terk Edilmiş Sünnet*. Fiili sünnet Peygamber'in yapmış olduğu fiildir. Terkedilmiş sünnet ise Peygamber'in bıraktığı ve yapmadıklarıdır. Örneğin, beş vakit ezan okumak fiilî sünnettir. Fakat bayram, teravih ve cenaze vb. namazlarında ezan okumamak terkedilmiş bir sünnettir. Dolayısıyla bu namazlarda insanları namaza çağırmak için ezan okumak caiz değildir. Hz. Peygamber de bu konuda ezanı terk etmiştir.⁴⁸

Elbânî'ye göre, sünnete uymak Peygamberin uygulamalarını kabul etmektir. Peygamberin tutmadığı orucu tutarak, kılmadığı namazı kılarak ondan daha takvalı olunamaz. Peygamber teravih namazını yirmi rekât değil on bir rekât kılmıştır. Teravih namazında Peygamber'den daha fazla namaz kılmak sünnete uymak değil, sünneti terk etmektir. Teravih namazını yirmi rekât kılmak da bid'attır.⁴⁹ Sünnete göre gece namazında esas olan çok namaz kılmak değil, namazları uzun kılmaktır.⁵⁰ Elbânî'nin sünnet anlayışının Peygamber'in uygulamalarıyla bağdaştığı anlaşılmaktadır. O, sahabe veya sonraki dönemlerde maslahat gereği ortaya çıkan uygulamaları, sünnete dahil etmek yerine bunları bid'at olarak değerlendirmektedir.

5. Elbânî'nin Mezhep Algısı ve Mezheplere Bakışı

Elbânî'ye göre sahih din Kur'an ve sünnetle anlaşılır. Kur'an'da çözümü olmayan konularda akıl yerine sahih sünnete müracaat etmek gerekir. Elbânî, teoride sahih dinin ilk olarak Kur'an, sonra sünnetle anlaşılacağını söylüyorsa da pratikte Kur'an'dan önce sünneti esas almaktadır. Dolayısıyla Elbânî'nin sahih din mefhumunun Kur'an'dan ziyade sünnete dayandığını söylemek yanlış olmaz. Çünkü ona göre sahih sünnet de Kur'an'ın beyanıdır.⁵¹

Elbânî'ye göre selef-i salihin içinde bulunan Ebû Hanife, İmam Malik, İmam Şafî ve Ahmed b. Hanbel sünneti bu şekilde anlamışlardır.⁵² Ancak Elbânî, selef-i salihin'e verdiği öneme rağmen mezhep imamlarından nakledilen görüşleri sorgulamadan kabul etmeyi ve onlara saygı göstermeyi gereksiz görür. Ona göre dini anlamak için mezhep imamlarının fetvaları değil, Kur'an ve sünnet esas alınmalıdır. Mezhebi hükümleri din haline getirmek, İslam'ın kendisi olarak kabul etmek doğru

⁴⁷ Albani, "06. Shejh Albani (Pyetje dhe përgjigje - Shqip)", 00:19:46.

⁴⁸ Albani, "01. Shejh Albani (Pyetje Pergjigje- SHQIP)", 00:58:21.

⁴⁹ Elbânî'nin teravih namazı ile ilgili yazmış olduğu *Kiyâmu Ramazân* adlı eser Selefî geleneğinde reddiyeler almıştır. Şeyh İsmail b. Muhammed el-Ensârî, *Tashihu Salâti't-Terâvih 'İşrine Rek'a ve'r-Red 'alâ el-Elbânî fi Tad'îfih* adlı risalesiyle karşılık vererek teravih namazının sekiz değil yirmi rekât olduğunu savunmuştur.

⁵⁰ M. Nasiruddin Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 15" (1996), 00:41:21.

⁵¹ M. Nasiruddin Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 13" (1993), 00:10:00.

⁵² Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 13", 00:10:00.

değildir.⁵³ Fikhi mezheplere bağlılık zorunlu değildir. Mezheplere dinî bağlılık atfetmek ve onları dinselleştirmek caiz değildir. Mezhep imamı insanları görüşlerine bağlı kalmaya davet etmemişler, sadece yol göstermişlerdir. Mezhep taassubu ise imamlardan sonra ortaya çıkmıştır. Bizim için önemli olan da mezhep imamının ne dediği değil, Kur'an'ın ve sünnetin ne söylediğidir. Ancak Elbânî, mezheplere karşı eleştirel bu tavrı ortaya koyduktan sonra avamın (insanların) herhangi bir konu hakkında alimlerin içtihatlarını kabul etmeleri gerektiğini de belirtmiştir.⁵⁴

Elbânî, birçok konuda mezheplerin görüşlerini eleştirdikten sonra “bu konu hakkında sahih sünnette şöyle bir hüküm bulunmaktadır”, şeklinde açıklama yapmaktadır. Ayrıca, *fikhu's-sunne* kavramını kullanırken fikhi mezheplerin hadislerle birçok konuda ihtilafa düştüklerini zikreder. O, mezheplerin usulünden ziyade doğrudan hadislere dayalı bir fıkıh yöntemi benimsenmesi gerektiğini ifade eder. Örneğin, dört mezhebe göre namaz kılanların bütün rükünlerde imama tabii olması gerekir. Ancak sünnetin hükümlerine (*fikhu's-sunne*) göre namazı kılanın niyet hariç diğer rükünlerde imama tabii olması gerekir.⁵⁵ Elbânî, mezheplerin içtihatlarından bahsederken onların bazı konularda sünnete uymadıklarını belirtir. Elbânî'nin, *fikhu'l-hadis* veya *fikhu's-sunne* kavramlarını kullanırken mezheplere alternatif bir fıkıh çıkarmaya çalıştığı görülmektedir. Fakat görüşlerini yeterince temellendiremediği söylenemez.⁵⁶

5.1. Elbânî'nin Suud Selefiyyesi'ne Mezhebi Eleştirisi

Suudi Arabistan'ın resmi din politikası Hanbeli mezhebinin metodolojisi üzerine inşa edilmiş dinin Vehhabi yorumudur. Bazı Suudi alimleri, Elbânî'yi Hanbeli mezhebinin içtihatları yerine Hadis'i esas alması nedeniyle eleştirmiştir.⁵⁷ Suudi Arabistan müftüsü Muhammed b. İbrahim'e (ö. 1969) göre Elbânî'nin bu yaklaşımı, Hanbeli mezhebinin metodolojisine ve Vehhabi ulemanın otoritesine tehdittir.

Modern Selefi ulema da, Elbânî'yi hadiste otorite kabul etmekle birlikte onun Hanbeli mezhebiyle ihtilafa düşmesini tenkit etmişlerdir. Elbânî, *Sifatu Salâti'n-Nebî* adlı eserinde Hanbeli mezhebinin metodolojisine uygun olmayan görüşlere yer vermesinden dolayı Selefi alimlerin eleştirilerine maruz kalmıştır.⁵⁸ Özellikle *Hicabu'l-*

⁵³ Albani, “Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 13”, 00:56:10.

⁵⁴ Albani, “02. Shejh Albani (Pyetje Pergjigje- SHQIP)”, 00:15:00.

⁵⁵ Elbânî bu görüşü temellendirirken için Muaz b. Cebel'in arkasından namaz kılan bir genç namazın uzunluğundan dolayı arkasından namaz kılmaktan vaz geçip tek başına namaz kılması örneğini almıştır. Elbânî'ye göre Hz. Peygamber'in gencin yaptıkları onayladığı için niyet hariç imama tabii edildiğini zikreder. Albani, “Pyetje - Përgjigje me Shejh Albanin - 17”, 00:16:12.

⁵⁶ Misal olarak abdeste başlarken besmele çekmenin hükmü sahih bir hadisle sabit olmasına rağmen Elbânî'ye göre istidlal sahih değildir. Çünkü ona göre alimlerin çoğu ibadetlerin ahkamların bir hadisten temellendirilemez. Bir mesele ile ilgili bütün hadisleri değerlendirilmelidir. Bu hadisle ilgili özel durumu olduğu için genel hüküm çıkarılamayacağını ifade etmektedir. Albani, “Pyetje - Përgjigje me Shejh Albanin - 17”, 00:22:08.

⁵⁷ Elbânî'nin, Medine İslam Üniversitesine öğretim üyesi olarak atanması da Vehhabi alimler arasında bazı ihtilafların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

⁵⁸ Mesela Elbânî'nin *Sifatu Salâti'n-Nebî* adlı kitabına Hamûd et-Tüveycirî, *et-Tenbîhât 'alâ Risâleti'l-Elbânî fî's-Salât* adlı bir reddiye yazmıştır. Yine onun *Kiyâmu Ramazân* adlı eserine Şeyh İsmail b. Muhammed el-Ensârî, *Tashîhu Salâti't-Terâvih 'İsrîne Rek'a ve'r-Red 'alâ el-Elbânî fî Tad'îfih* adlı

Mer'a el-Muslime adlı eserinde kadınların yüzlerinin tümünü kapatacak şekilde peçe takmalarına gerek olmadığını söylemesi, Suudi ailesini öfkelenmiştir.⁵⁹ Elbânî'nin *Hicâbu'l-Mer'a ve Libâsuhâ fi's-Salah* adlı kitabına Hamûd et-Tüveycîrî *es-Sârimu el-Meşhûr alâ Ehli't-Teberrec ve's-Sufûr (ve fihî er-Red alâ Kitâbi'l-Hicâb li'l-Elbânî)* adlı bir reddiye eseri yazmıştır. Elbânî'nin bu eserine Dervîş Mustafa Hasan de *Faslu'l-Hitâb fî Meselet'il-Hicâb ve'n-Nikâb* adlı bir reddiye eseri yazmıştır. Elbânî bu reddiyelere cevap olarak *Hicabu'l-Mer'a el-Muslime* eserine yeni bir mukaddime ve birkaç bölüm ilave edip *Hicabu'l-Mer'a el-Muslime fi'l-Kitâb ve's-Sunne* ismiyle tekrar yayınlamıştır. Elbânî, bu eseri neden tekrar yayımlanmasına ihtiyaç hissettiğini kitabın girişinde açıklamıştır. Ona göre kadının yüzünün göstermenin caiz olmadığını söyleyen bazı fanatikler (taassup ehli) vardır. İşte bu fanatiklere cevap olarak bu eserin yeni baskısında mukaddime, hadisler, sefelin görüşleri ve birtakım yeni deliller ilave edildiğini zikretmiştir.⁶⁰

Elbânî'nin dinî konularda Suudi alimlerinden ayrışması ona yönelik muhalefeti artırmıştır. O, Suudi ailesinin bir bireyi yerine Selef geleneğinin bir neferi şeklinde hareket etmiştir. Elbânî'yi Suudi ailesiyle karşı karşıya getiren en önemli hususlardan biri de Vehabiliğin kurucusu Muhammed b. Abdulvehhab'ı hadis konusunda eleştirmesidir. Abdulvehhab'ın *Kitâbu't-Tevhid*'te muska,⁶¹ muska takmak,⁶² temîme,⁶³ uğursuzluk,⁶⁴ sihir,⁶⁵ Allah'tan başkasının kulu anlamına gelen ifadelerin kullanılması,⁶⁶ gök ile yer arasındaki mesafe⁶⁷ vs. gibi konular hakkında kullandığı

risalesiyle karşılık vererek teravih namazının sekiz değil yirmi rekat olduğunu savunmuştur. 'Atiyye Sâlim'in *Ekser min Elf 'Âm fi Mescidi'n-Nebî* adlı aynı konuda yazılmış kitabı da Elbânî'ye reddiye mahiyetindedir. bk. Mehmet Ali Büyükkara, "Selefilik'in Yakın Tarihinden Önemli Bir Yaprak: Yeni Bilgiler Işığında Cuheyman El-Uteybî ve Cemaati", *Marife* 9/3 (31 Aralık 2009), 30; Lacroix, "Between revolution and apoliticism: Nasir al-Din al-Albani and his impact on the shaping of contemporary Salafism", 73.

⁵⁹ Lacroix, "Between revolution and apoliticism: Nasir al-Din al-Albani and his impact on the shaping of contemporary Salafism", 66.

⁶⁰ Muhammed Nâsırüddin el-Elbânî, *Hicâbu'l-Mera' el-Muslime fi'l-Kitâb ve's-Sunne* (Dâru's-Selâm, 2002), 3-23.

⁶¹ Abdulvehhab, yedinci bapta muska için kullandığı hadis bk. Muhammed Abdulvehhab, *Kitâbu't-Tevhid* (Mektebetu'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 2007), 28 Elbânî'ye göre zayıftır. Muhammed Nâsırüddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife* (Riyad: Mektebetu'l-Mea'rif, 1995), 3/101.

⁶² Abdulvehhab Rukye ve Muskalar hakkında babında yer verdiği bir hadise Abdulvehhab, *Kitâbu't-Tevhid*, 32; Elbânî'ye göre zayıftır. Muhammed Nâsırüddin el-Elbânî, *Za'ifu't-Tergîb ve't-terhîb* (Riyad: Mektebetu'l-Mea'rif, 2000), 2/270.

⁶³ İbn Mes'ud'un temîme şirk olduğuna dair rivayeti Abdulvehhab, *Kitâbu't-Tevhid*, 32; Elbânî'ye göre zayıftır. el-Elbânî, *Za'ifu't-Tergîb ve't-terhîb*, 2/270.

⁶⁴ Uğursuzluk (Tiyera) hakkında kullandığı hadisi Abdulvehhab, *Kitâbu't-Tevhid*, 79; Elbânî zayıf olarak tasnif etmiştir. Muhammed Nâsırüddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife* (Riyad: Mektebetu'l-Mea'rif, 1995), 4/123.

⁶⁵ Astroloji babında yer alan üç sınıf cennete giremeyecektir: İçki müptelası, akraba ilişkilerini gözetmeyen, sihrî tasdikleyen rivayeti zikreder. Abdulvehhab, *Kitâbu't-Tevhid*, 91; Elbânî'ye göre hadis zayıftır. el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife*, 1995, 3/658.

⁶⁶ Ellinci bapta İbn Hazm'dan aktarılan bir rivayette Ömerin kulu (Abdu Ömer), Kabe'nin kulu (Abdulkâbe) gibi Allah'tan başkasının kulu anlamına gelen tüm isimlerin haramlığı üzerinde alimler ittifak etmiştir. Abdulmuttalib ismi bunun dışındadır. Abdulvehhab, *Kitâbu't-Tevhid*, 132; Elbânî bu rivayeti zayıf olarak tasnif etmektedir. Muhammed Nâsırüddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife* (Riyad: Mektebetu'l-Mea'rif, 1995), 1/596.

⁶⁷ Abdulvehhab kitabın son babında gök ile yer arasındaki mesafe hakkında bir rivayet nakleder

→

bazı rivayetler, Elbânî tarafından zayıf kabul edilmiştir. Elbânî'nin, hadis metodolojisi konusunda Suudi alimlerden ayrıştığı anlaşılmaktadır. Diğer tarafta Seleflikte dokunulması tabu olan Buhari ve Müslim'in *Sahih* 'leri dahil birçok hadis kitabındaki rivayetleri kritik etmesi, Suudî alimler açısından fazlaca cüretkâr bir tavır olarak görülmüştür.⁶⁸

Elbânî, diğer Suudi alimlerden farklı olarak popülerliğini Suudi ailesinin imtiyazıyla değil kendi çabasıyla elde etmiştir. Görüşlerinden dolayı da Suudi ailesi tarafından dışlanmıştır. Bundan dolayı Elbânî'nin 1961 yılında başlayan üniversite kariyeri 1963'te bitmiştir. Elbânî, konuşma kayıtlarında Muhammed b. İbrahim'den bahsederken "Abdülaziz b. Suud'un alimlerinden", "yukarıdan gelenlerden biri" şeklinde bahsetmesi bu durumu ortaya koymaktadır.⁶⁹ Elbânî, yıllar sonra Arnavutça yaptığı bir konuşmada Suudî Arabistan yönetimiyle yaşadığı ihtilaflardan bahsetmekte⁷⁰ ve Suudî Arabistan'daki alimlerin çoğunun Hanbeli mezhebine taassupla bağlı olduğunu dile getirmektedir. Örneğin, onların boşanma konusunda sünneti değil mezhebin görüşlerini temel aldığı ifade etmektedir. İbn Bazz gibi istisnaların⁷¹ bu durumu değiştirmedğini belirtir. Elbânî'ye göre Suudi alimlerinin mezheplerine bağlı olmaları aslında anlaşılır bir durumdur. Çünkü onlar tüm eğitimlerini Hanbeli mezhebin menhecine göre almaktadırlar. Bir kişinin dinî meseleleri bir mezhebin menhecine göre değil bütüncül bir şekilde öğrenmesiyle ancak mezhep taassubundan kurtulabileceğini dile getirir.⁷²

Suudi alimler, Elbânî'nin bu çıkışının Hanbeli alimlerin otoritesini tehlikeye attığı düşüncesindedirler. Çünkü Elbânî Suudi alimlerini, Hanbeli mezhebinin taklitçileri olarak görmekteydi. Halbuki Vehhâbilîğin iddiası taklit yerine içtihatla amel edilmesi yönündeydi. Elbânî ise içtihat yerine taklidi esas aldıklarını söyleyerek onları eleştiriyordu.⁷³ Elbânî'nin hedefi mezhebe bağlı içtihat değildir; Sünnet'e bağlı içtihatdır. Çünkü mezhebe bağlı içtihat mezhep metodolojisiyle bir görüşü benimsemeyi ifade etmekteydi. Elbânî ise doğrudan Kur'an ve Sünnet'e bağlanmak gerektiği

Abdulvehhab, *Kitâbu't-Tevhîd*, 160; Elbânî'ye göre hadis zayıftır. Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'îfe* (Riyad: Mektebetu'l-Mea'rif, 1995), 11/629.

⁶⁸ Elbânî, Buhari ve Müslim'de 30 kadar zayıf hadis saymayı tereddüt etmemiştir. Lacroix, "Between revolution and apoliticism: Nasir al-Din al-Albani and his impact on the shaping of contemporary Salafism", 66-68; Mehmet Ali Büyükkara, "Günümüzde Seleflik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi", *Tarihte ve günümüzde Seleflik*, Tartışmalı ilmî toplantılar dizisi; Milletlerarası tartışmalı ilmî toplantılar dizisi (Esenler, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 493.

⁶⁹ M. Nasiruddin Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 12" (Erişim 10 Mayıs 2021), 00:63:55.

⁷⁰ Elbânî'nin bu tarihten itibaren Suud hükümetine mesafeli davrandığını söylenebilir. Çünkü Arnavutluğu ziyaret etmek istediğini ancak Arnavutluğa götürmek isteyen kişinin Suud hükümetiyle bağlantılı olduğundan dolayı çekindiğini ve bundan dolayı ziyarete sıcak bakmadığını ifade etmektedir. M. Nasiruddin Albani, *Vizitë Shqipërisë - Bisedë Telefonike mes Shejh Albanit dhe Hoxhës Bekir Halimi* (Erişim 06 Ocak 2022), 00:02:16-00:06:10.

⁷¹ Elbânî, İbn Bazz ile olan ilişkisini birçok yerde dile getirmiştir. Onu Hanbeli mezhebine olan bağlılığını dile getiriyorsa da iyi hadis savunucusu olduğunu zikreder. Ayrıca İbn Bazz'a yapılan bazı eleştirilerine haksız olduklarını dile getirmiştir. Misal olarak İbn Bazz'ın dünyanın düz olduğunu görüşü birçok kesim tarafından eleştirilmiştir. Elbânî'ye göre İbn Bazz bu meselede hata yapmıştır. Ancak bu bir dini mesele olmadığı için İbn Bazz'ın böyle düşünmenin bir sakıncası yoktur. Hatta bu meselede hata yapmak onun ilmine bir noksanlık getirmez. Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 12", 00:52:34.

⁷² M. Nasiruddin Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 11" (Erişim 25 Mart 2021), 00:60:22.

⁷³ Hamdeh, *Salafism and Traditionalism: Scholarly authority in Modern Islam*, 45.

düşüncesindeydi. Elbânî'nin Suudi ailesi ve Vehhabilik anlayışına karşı çıkması, onu Balkan öğrenciler nezdinde daha prestijli kılmıştır. Bütün mezhebi kimlikleri bir kenara itip onun yerine sünnetin ikame edilmesi gerektiğini fikrinin talebeler nezdinde kabul görmesini sağlamıştır. Talebeler için de Elbânî, sahih dinin anlaşılması için vazgeçilmez bir profil haline gelmiştir. Dolayısıyla ona göre komünist rejimin yıkılmasından sonra Balkanlarda, mezhebi fikirler yerine Kur'an ve Sünnet'e dayalı bir dinî anlayışın egemen kılınması gerekir.

5.2. Elbânî'nin Mezheplere Yaklaşımı Konusunda Babasıyla Olan İhtilafı

Elbânî'nin mezhebi aidiyetle olan mücadelesi erken yaşlarda başlamıştır. Bu bağlamda 1950'lilerde Suriye'de verdiği haftalık derslerde, Kur'an ve Sünnet'e aykırı birçok bid'atı gündeme getirmiştir. Suriye halkının geneli Hanefi mezhebine bağlıydı. Elbânî burada Hanefi âlimlerine mezheplerinin görüşlerini yeniden gözden geçirmeleri ve hadislere dayalı yeni hükümler ortaya koymaları çağrısında bulunmuştur. Onun bu görüşüyle ilk olarak Hanefilerle bu tartışmalara girmiş, bir reformcu ve aktivist olarak ün kazanmıştır.⁷⁴

Elbânî, koyu bir Hanefi mezhebi taraftarı olan babası Nuh Necati'yle de mezhebi anlaşmazlıklar yaşamıştır. Elbânî'ye göre babasının mutaassıp Hanefi olmasının nedeni onun bazı hadisleri terk etmesinden kaynaklanmıştır. Ona göre hiçbir koşulda Hadisi terk caiz değildir. Elbânî ile babası arasındaki tartışmanın dozu artınca, babası onun evden taşınmasını istemiş, Elbânî de evi terk etmiştir. Elbânî'nin dinî yorumundan dolayı babasına muhalefet etmesi Selefî taraftarların takdirini toplamıştır.⁷⁵

Babasıyla yaşadığı polemikğin anne-babaya itaatsizlik olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusuna Elbânî, Hz. İbrahim'in örneğini vererek cevaplamıştır. Hz. İbrahim'in örneğinde olduğu gibi her ne kadar ortada bir küfür söz konusu değilse de "Burada da Sünnet'i terk ve taklit vardır." diyerek sünnetin önemine dikkat çekmiştir.⁷⁶ Elbânî'nin babasına olan muhalefeti onun dinî anlayışı kadar mizacını da etkilemiştir. Onun bu mizacı ileride yaşayacağı birçok tartışmada da kendini göstermiştir.

6. Elbânî'nin İslamî Hareketlere Eleştirisi

Suudi alimleri, görüşlerine uymayan cemaat ve kuruluşları Ehl-i Sünnet dışında saymışlardır. Onları İhvanîyye, Hizbiyye, Tekfiriyye, Hariciyye, Kutbiyye vs. klasik kaynaklardaki bid'atçı fırkaları çağrıştıran isimlerle nitelemişlerdir.⁷⁷

6.1. Elbânî'nin İhvan-ı Müslimin'e Eleştirisi

Elbânî, İhvan-ı Müslimin'i Peygamber'in yolunu terk etmekle suçlamaktadır. Elbânî'ye göre İhvan-ı Müslimin'in siyasi hedeflerinin olması onları sünnetten

⁷⁴ Aude, *Safahât beydâ min hayâti'l-imam Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî*, 36-37.

⁷⁵ Muhammad Bayyoomi, *The Life of Shaikh al-Albaani*, ts., 14-15; Aude, *Safahât beydâ min hayâti'l-imam Muhammed Nâsirudd el-Elbânî*, 36.

⁷⁶ Hamdeh, *Salafism and Traditionalism: Scholarly authority in Modern Islam*, 41.

⁷⁷ Büyükkara, "Günümüzde Seleflilik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi", 495-496.

uzaklaştırmıştır. Nitekim ona göre “en iyi siyaset siyasetten uzak durmaktır” yaklaşımıdır.⁷⁸ İhvan-ı Müslimin, sırf siyaset yapmak için Selefi yöntemi terk etmiştir. Bunun yerine Peygamber'in işaret ettiği şeytanın yolunu takip etmeye başlamıştır.⁷⁹

İhvan-ı Müslimin'in hiç kimseyi dışlamadan farklı mezheplerden birçok kişiyi içine alması Elbânî'nin diğer bir eleştiri konusunu teşkil etmiştir. Ona göre İhvan-ı Müslimin'in davası her kesimden insanları bir araya getirip Hanefi, Şafii, Maliki, Hanbeli, Sufî veya Selefi olanları Müslüman olarak değerlendirmektedir. Hatta Elbânî'ye göre İhvan-ı Müslimin o kadar ileri gitmiş ki Rafizileri (Şiîleri) dahi Müslüman olarak kabul etmişlerdir. Çünkü bu gruplarda yer alanlar Kelime-i Tevhidi dile getirmektedirler. Fakat Müslüman olarak değerlendirilmeleri mümkün olmayan Rafizilerin (Şiîleri) harekete dahil edilmesi doğru değildir. Çünkü bunlar Kelime-i Tevhidi dile getirmekle beraber gerçekten onun özüne bağlı değildirlere; onlarla beraber yol almak da caiz değildir.⁸⁰

Elbânî'ye göre, İhvan-ı Müslimin sahih İslam'ın ne olduğunu bilmiyor. İnsanları buna çağırma gibi bir durumu da yoktur. İhvan-ı Müslimin'in İslam'ı doğru anlamadıkları konusunda şefaath hakkındaki görüşlerini örnek vermek yeterlidir. Bir Müslümanın şefaath ya Resulallah demesi haramdır. Çünkü Peygamber'den değil, Allah'tan şefaath dilenmelidir. Hz. Peygamber'in veya evliyaların türbelerine adakta bulunmak şirkidir. Halbuki İhvan-ı Müslimin'in bu konuyla ilgili görüşü net değildir. Elbânî'ye göre İhvan-ı Müslimin, Cemaat-i Tebliğ, Hizbu't-Tahrir ve benzer gruplar bu meseleler hakkında konuşmaz ve halkı dalalete sürüklemektedirler. Ona göre İhvan-ı Müslimin'in en önemli amacı parlamentoya girmek ve olması çok zor bir şeriat devleti talep etmektir. İhvan-ı Müslimin sahih bir İslami anlayışa sahip olmadıkları için parlamentoya girip iktidar olsalar dahi halkla karşı karşıya gelecek ve halk onların düşmanı olacaktır. Çünkü *et-tasfiye* ve *et-terbiye* yöntemini takip etmemişlerdir. Bunun için bu hareketi takip etmek caiz değildir.⁸¹

Elbânî'ye göre İhvan-ı Müslimin gibi gruplar namaz kılmayı dahi bilmedikleri için onlarla beraber yürümek caiz değildir. Peygamberin kıldığı gibi namaz kılmayanların başka konularda doğru yolda olmaları düşünülemez. Ona göre İhvan-ı Müslimin, Hizbu Tahrir ve Cemaati-i Tebliğ'in en önemli problemi ehliyetli alimlere sahip olmamalarıdır. Onların içinde yer alanların çoğu Allah yolunda bir şeyler yapmaya çalışan hevesli gençlerdir. Ancak bu gençler sünneti ihmal etikleri için neyi nasıl yapacaklarını bilmezler. Adı geçen bu gruplar ehliyetli alimlere sahip olmamaları yüzünden yöntem krizi yaşarlar ve bu kendileri açısından büyük bir sorundur. Örneğin, İhvan-ı Müslimin'in kurucusu olan Hasan el-Benna bir din âlimi değildir.⁸² Elbânî'ye göre Yusuf Kardavi de âlim değildir. Çünkü *Helaller ve Haramlar* kitabında yer alan hadisleri tahric edememiştir. Ayrıca Kardavi müzik konusunda İbn-i Hazm'ı taklit etmiş ve şeriata aykırı bazı görüşler ileri sürmüştür.⁸³ Buna göre âlim olmanın

⁷⁸ Lacroix, “Between revolution and apoliticism: Nasir al-Din al-Albani and his impact on the shaping of contemporary Salafism”, 69-78.

⁷⁹ Albani, “Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 13”, 00:42:36.

⁸⁰ Albani, “Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 13”, 00:42:36.

⁸¹ Albani, “Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 13”, 01:02:33.

⁸² Albani, “Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 13”, 00:47:37.

⁸³ Albani, “Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 13”, 00:52:38.

ölçüsünün Selef'e bağlı olmak ve hadis ilmini bilmek olduğu anlaşılmaktadır. Bunun için Kardavi'yi mutlak bir âlim değil "küçük çaplı Ezherî bir alim" olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla Elbânî'ye göre dinî bir hareketin içinde sünnetle ilgilenen kimsenin olmaması ehliyetli âlim yetişmesine engeldir.

İhvan-ı Müslümin'in önemli bir kişiliği olan Seyyit Kutub da Suudi alimlerce siyasi fitnenin ve dinî aşırılığın baş sorumlusu olarak değerlendirilmektedir. Suudi alimlere göre Seyyit Kutub her şeyden önce İslamiyet'i bilmemekte ve onun hiçbir dinî tahsili bulunmamaktadır. Özellikle *Fî Zılal* tefsirinde hadislere başvurmamış, kendi görüşüyle Kur'an'ı tefsir etmiştir. Bu nedenle Şeyh Mukbil, onun bir müfessir değil sıradan bir yazar olduğunu söylemektedir.⁸⁴ Ancak 1966'da Seyyit Kutub'un idam edilmesinin ardından İbn Bazz dahi birçok Selefî taraftarı, Kutub için şehit ifadesini kullanmıştır.⁸⁵ Elbânî ise bu dönemde Seyyit Kutub'u ve İhvan-ı Müslimin'i itikadî meselelerde eleştirmiştir. 1970'lerde Elbânî ile İhvan-ı Müslimin arasında yaşanan bu gerginliğin ardından İhvan-ı Müslimin, Elbânî'nin kitaplarını, konuşmalarını boykot etmiş ve *el-Muctema* dergisinde ona karşı çeşitli eleştiri yazıları yayınlanmıştır. Lacroix 1980'lerden sonra Elbânî'nin, Seyyit Kutub'a yönelik üslubunu yumuşattığını, Kutub'un görüşlerini soğukkanlılıkla çürütülmesi gerektiğini, onun kutsal bir dava uğruna idam edildiğini ve idam edenlerin de zalim olduklarını söylediğini nakletmektedir.⁸⁶ Ancak Elbânî, 1993'lerden sonraki Arnavutça ses kayıtlarında Seyyit Kutub için mutedil ifadeler kullanmakla beraber İhvan-ı Müslimin'e yönelik aynı olumlu yaklaşımı sergilememiştir.

6.2. Elbânî'nin Cemaat-i Tebliğ'e Eleştirisi

Elbânî'ye göre Cemaat-i Tebliğ, İhvan-ı Müslimin ve Hizbi Tahrir'den farklı olarak sünnet konusunda daha hassastır. Bundan dolayı Elbânî'nin yakın arkadaşlarından ve Selefler'in önemli alimlerden olan Ebûbekr Câbir el-Cezairî, Cemaat-i Tebliğ'i tanıtmak için önemli bir eser yazmıştır.⁸⁷ Cezairî'nin, Cemaat-i Tebliğ'e sempatiyle yaklaşması Seleflerden bazı eleştirilerin gelmesine neden olmuştur. Elbânî'ye göre ise Cezairî, Cemaat-i Tebliğ'in sadece sünnete olan hassasiyetini müdafaa etmiştir. Cemaat-i Tebliğ de davasında samimidir. Grubun üyeleri Sünnete uyar, sakal uzatır, Gayr-i Müslümlerin giyim kuşamından uzak durur ve cemaatle namaz kılarlar. Fakat Elbânî'ye göre, ne Cezairî ne de başka bir Selefî alim, Cemaat-i Tebliğ'in itikadî olarak Selefîye ile aynı çizgide olduğunu iddia edemez. *Rahmân olan Allah arşa istivâ etmiştir*.⁸⁸ ayetinde Selef'e göre Allah üst cihettedir. Cemaat-i Tebliğ ise Allah'ın yerinin bilinemeyeceğini bunun ancak Allah'a ait bir bilgi olduğunu ifade eder. Peygamber'in hadislerinde ise açıkça *Allah'ın her gece, gecenin ilk üçte biri geçtiğinde dünya semasına indiği* ifade edilmektedir. Hadislerde sarih bir şekilde verilen bilgiyi kabul etmemeleri onların akidede Selefî olmadıklarını

⁸⁴ Büyükkara, "Günümüzde Seleflilik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi", 495.

⁸⁵ Lacroix, "Between revolution and apoliticism: Nasir al-Din al-Albani and his impact on the shaping of contemporary Salafism", 69.

⁸⁶ Lacroix, "Between revolution and apoliticism: Nasir al-Din al-Albani and his impact on the shaping of contemporary Salafism", 71.

⁸⁷ Ebûbekr Câbir el-Cezairî'nin, *el-Kavlü'l-Belîğ fi Cemâ'ati't-Teblîğ* adlı eseridir.

⁸⁸ Tâhâ, 20/5.

göstermektedir.⁸⁹

7. Elbânî'nin Bosna ve Kosova'da Cihad'a Katılmanın Fetvası

1993 yılında Balkan öğrenciler için en önemli gündem konusu Bosna savaşıydı. Elbânî'ye Bosna'da savaşa katılmanın dinî bir vazife olup olmadığı sorulmuştur.⁹⁰ Elbânî'ye göre bir yerde Müslümanlara yönelik tehdit varsa *oradaki herkesin* savaşa katılması ve tehlide karşı direnmesi farzdır. Kadınların da esir düşmemek için kendilerini müdafaa etmeleri gerekir. Dünyadaki diğer Müslümanların da bu savaşa katılmaları farzdır. Elbânî, savaşa katılmayı gerekli görmüşse de ona göre *savaş alanı dışındaki* Müslümanlar, savaşa bireysel değil *devlet düzeyinde* katılmalıydılar. Çünkü bireysel hareket etmek düşmana karşı önemli bir güç oluşturmayacaktır. Savaşa bireysel olarak katılmanın yüksek teknolojiye sahip düşmana karşı bir etkisi olmayacaktır. Elbânî, Müslüman devletlerin ve özellikle yöneticilerinin Müslümanlara yardım etmek yerine düşmanlarla iş birliği içinde olduklarını ve bundan dolayı gerekli desteği sağlamadıkları için Allah katında sorumlu olduklarını belirtmiştir.⁹¹ Onun Bosna savaşı hakkında ortaya koyduğu bu görüşün dinî olmaktan ziyade siyasi bir temele dayandığı ifade edilebilir.

1993 yılında Kosova'da henüz savaş başlamamıştı. Ancak ülke çapındaki Sırp baskısına karşı meydana gelen protestolar Elbânî'nin de gündeminde olmuştur. Elbânî'ye göre Sırpların çok güçlü olduğu bu şartlarda halkın savaşa hazırlanması ve savaşa katılması gerekir. Elbânî, temel hazırlığın manevi olmasını gerektiğini, bunun da İslam'ı iyi anlamaktan geçtiğini vurgular. Aksi halde düşmanın hep bir adım önde olacağını belirtir.⁹²

Elbânî'nin, Bosna, Kosova savaşları ile Filistin halkının mücadelesi hakkında söyledikleri birbirine zıt görünmektedir. Bosna ve Kosovalıların, Sırp işgaline karşı savaşmalarının farz olduğunu dile getiren Elbânî, bir konuşmasında Filistinlilerin, İsrail'in işgali altındaki bölgeyi terk etmesi gerektiğini söylemiştir. Çünkü İsrail'in işgali altındaki Gazze ve Batı Şeria'daki Müslümanlar inançlarını ve ibadetlerini yaşayamamaktadırlar. İnanç ile vatanın korunması arasında bir seçim yapılması gerektiğinde, inancın tercih edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁹³ Elbânî'nin iki yerdeki savaş hakkında farklı görüşler ortaya koymasının sebebi, Bosna ve Kosova'yı henüz işgal edilmiş topraklar olarak görmemesinden kaynaklanıyor olabilir. O dönemde Bosna savaşı yeni başlamıştı; Kosova ise savaş hazırlıkları içerisindeydi.

⁸⁹ Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 13", 01:09:21.

⁹⁰ Elbânî'nin ders halkasında Arnavut öğrencilerin yanısıra Boşnak öğrenciler de bulunmuştur. Bir toplantıda birkaç Boşnak öğrenci bulunmuş ve onların sorularını cevaplamaya çalışmıştır. Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 14", 00:17:40.

⁹¹ Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 13", 01:23:22.; Albani, "06. Shejh Albani (Pyetje dhe përgjigje - Shqip)", 00:03:20.

⁹² Albani, "06. Shejh Albani (Pyetje dhe përgjigje - Shqip)", 00:03:52.

⁹³ Lacroix, "Between revolution and apoliticism: Nasir al-Din al-Albani and his impact on the shaping of contemporary Salafism", 71; Büyükkara, "Günümüzde Seleflik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi", 494-495.

8. Elbânî'nin Ramazan'ın Başlangıcı ve İhtilâf-ı Metâli' Hakkında Görüşü

İslam dünyasının sorunlarından biri de "İhtilâf-ı Metâli'" (ayın görülmesi tartışması)'dır.⁹⁴ Yani hilalin görülmesiyle Ramazan'ın başlangıcının tespit edilmesidir. Elbânî'ye göre ihtilâf-ı metâli'ye itibar edilmesi gerekir. Çünkü Peygamber, *hilâli görünce oruca başlayın, onu tekrar görünce bayram yapın*.⁹⁵ buyurmuştur. *Oruca başlama* emri sadece Medine ehlini değil, bütün İslam ümmetini kapsamaktadır. Eskiden haberleşme araçları olmadığı için Müslümanlar oruca ayrı zamanlarda başlamışlardır. Dolayısıyla ihtilâf-ı metâli'nin uygulanması mümkün olmamıştır. Bugün ise haberleşme araçları yaygın olduğundan ihtilâf-ı metâli'nin uygulanması gerekmektedir.⁹⁶

Elbânî'ye göre Müslüman ülkeler hilali takip etmek için bir heyet oluşturmalıdır. Bu konuda öncülüğü de Suudi Arabistan, Ürdün ve Mısır yapmalıdır. Diğer Müslümanlar da heyetin alacağı kararları takip etmelidir. Hilali önce hangi ülkenin heyeti görmüşse o ülke takip edilir. Elbânî'ye göre Balkan ülkeleri, Türkiye ve Türki Cumhuriyetler hilali takip etme heyeti bulunmayan ülkelere dahildirler.⁹⁷ Elbânî, tabii olunacak ülkenin de hilali şerî' yöntemle tespit etmesi gerektiğini söyler. Bunun yolu da hilalin çıplak gözle izlenmesidir. Bu konuda astrolojik bilgiler kullanmak caiz değildir. Esas olan hilalin görülmesidir. Astrolojik bilgilerle hesaplama yapmak sadece ramazan orucu için değil namaz vakitleri için de caiz değildir.⁹⁸

Sonuç

Elbânî, 21. yüzyılda Selefiyye'nin en büyük alimlerinden birisi olmuştur. Vehhabîleşme sonradan nüfuz eden birisi olarak bu gelenekten bağımsız hareket etmiştir. Hadisin, akide ve fıkıh konusunda özgün bir yeri olduğunu iddia etmesi ve hadislerden direkt olarak hükümler çıkarması onun bu konuda otorite olmasını sağlamıştır. Fakat Vehhabî/Selefi geleneğinde genel kabul görmüş inanç esaslarına ve fetvalara uyma hususunda diğer Suudi alimleri kadar hassas davranmamıştır. Mezhebi dinî yorumları kabul etmek yerine hadis merkezli düşünmüştür. Bu durum Hanbeli mezhebinin içtihadı ve müesses Vehhabi zihniyeti tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır. Elbânî'nin, mezhep, cemaat, tarikat vb. dinî kurumsallaşmaya karşı olma düşüncesi, küçük yaşta başlamıştır. Örneğin, küçük yaşta babasıyla Hanefi mezhebinin pratiklerine uyma konusunda ihtilaf yaşamıştır. Daha sonra gittiği Suriye'de de Hanefi mezhebinin ağırlıkta olması onun eleştirilerinin odak noktasında Hanefilerin olmasına neden olmuştur. Suudi Arabistan'a gittiğinde ise eleştirilerini Hanbeli mezhebine yöneltmiş, bu mezhebin görüşlerini taklit etmeyi ve mezhebin imamlarına saygı göstermeyi gereksiz görmüştür.

⁹⁴ Hilâlin dünyanın değişik yerlerinde değişik saatlerde görülmesi olayına "ihtilâf-ı metâli" denilmektedir. İrfan Yücel, "Hilâl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/2.

⁹⁵ Buhârî, "Şavm", 11.

⁹⁶ Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 14", 01:05:49.

⁹⁷ Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 14", 01:10:30.

⁹⁸ Albani, "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 14", 01:17:20.

Elbânî'nin kendine has bu görüşleri, dinî eğitim için Arap ülkelerine giden Balkan öğrencileri üzerinde ciddi etki yaratmıştır. Onun, mezheplerin etkisinden çıkarak doğrudan Kur'an ve Sünnet'e bağlanma düşüncesi, Balkan öğrencilerin nezdinde makul bir yöntem olarak görülmüştür. Mezhebi yorumlar yerine sünnetin ikame edilmesi gerektiğini söylemesi ona prestij de kazandırmıştır. Elbânî'nin, sünnet üzerine bina ettiği dinî anlayışı, öğrenciler açısından başka yorumlara ve arayışlara mahal bırakmayacak derecede kabul görmüştür.

Elbânî'nin görüşleri konuşma kayıtlarıyla Balkanlar'a aktarılmıştır. Böylece Selefliliğin Balkanlarda yayılması gerçekleşmiştir. Nitekim Balkan kökenli dünya çapında bir alimin, millî dili Arnavutçayla vaaz vermesi bölgede Selefliliğin yayılması için zemin hazırlamıştır. Bu durum öğrencilerine hem meşruiyet alanı oluşturmuş hem de Selefliliğin sorgulanmaz bir dinî yorum olarak kabul görmesine neden olmuştur.

Elbânî, ses kayıtlarında anlattığı *et-Tasfiye ve't-Terbiye* teorisini esas alarak Selefliliği yaymaları gerektiğini zikretmiştir. Balkanlarda komünist rejiminin yıkılmasının ardından oluşan dinî boşluğu sünnetle doldurmaları gerektiğini telkin etmiştir. Halk inançları arasında yayılmış hurafe ve bid'atlerle ancak bu şekilde mücadele edilebilir.

Elbânî, İhvan-ı Müslimin, Hizb-i Tahrir, Cemaat-i Tebliği, vb. İslamcı grupları sert bir dille eleştirmiştir. Bunun sebebinin onun Balkanlarda Seleflilik dışında başka bir oluşumu görmek istememesinden kaynaklanmış olduğu düşünülebilir.

Elbânî, Kosova ve Bosna savaşını desteklemiştir. Bireysel olarak değil devlet düzeyinde Müslümanların bu savaşa destek vermesini vacip görmüştür. Bu görüşü de onu Cihadî Seleflilerden ayırmıştır. Sonuç olarak Elbânî, Balkanlarda Selefliliğin yaygınlaşmasına öğrencilerin faaliyetleri sonucunda büyük bir etki yaratmıştır. Bu etkisinin bir dönemle sınırlı olmadığı bunun gelecekte de bazı gruplar üzerinde artarak devam edeceği düşünülebilir.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Abdulvehhab, Muhammed. *Kitâbu't-Tevhîd*. Mektebetu'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 2007.
- Abû-Rummân, Muḥammad - Abu Hanieh, Hassan. *Conservative salafism: A strategy for the \textquotedblislamization of society\textquotedbl and an ambiguous relationship with the state*. Amman: Friedrich-Ebert-Stiftung, Amman Office, 2010.
- Albani, M. Nasiruddin. "01. Shejh Albani (Pyetje Pergjigje- SHQIP)", 1994. Erişim 23 Mart 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=G0oI9WWPYr4&t=30s>
- Albani, M. Nasiruddin. "02. Shejh Albani (Pyetje Pergjigje- SHQIP)". Erişim 20 Nisan 2021. Erişim 20 Nisan 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=6uze308AFTA&t=17s>
- Albani, M. Nasiruddin. "03. Shejh Albani (Pyetje Pergjigje- SHQIP)". Erişim 10 Mayıs 2021. Erişim 10 Mayıs 2021. https://www.youtube.com/watch?v=pmdy_ceKmTk
- Albani, M. Nasiruddin. "06. Shejh Albani (Pyetje dhe përgjigje - Shqip)", 1993. Erişim 28 Ocak

2021. <https://www.youtube.com/watch?v=eKuQHAvjR8>
- Albani, M. Nasiruddin. "07. Shejh Albani (Pyetje dhe përgjigje - Shqip)". Erişim 03 Ocak 2021. Erişim 03 Ocak 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=hZAqlEELcs8>
- Albani, M. Nasiruddin. "08. Shejh Albani (Pyetje dhe përgjigje - Shqip)", 1994. Erişim 19 Şubat 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=SAzlv4IVKxk&t=1898s>
- Albani, M. Nasiruddin. "Bekir Halimi e pyetë shejh Albanin për praktikimin e bidateve nga ana e hoxhallarëve". Erişim 10 Mayıs 2021. Erişim 10 Mayıs 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=5MQX2H4eTsl&t=130s>
- Albani, M. Nasiruddin. "Pyetje - Përgjigje me Shejh Albanin - 17".
- Albani, M. Nasiruddin. "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 11". Erişim 25 Mart 2021. Erişim 25 Mart 2021. <https://islamhouse.com/sq/audios/338183/>
- Albani, M. Nasiruddin. "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 12". Erişim 10 Mayıs 2021. Erişim 10 Mayıs 2021. <https://islamhouse.com/sq/audios/338185/>
- Albani, M. Nasiruddin. "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 13", 1993. Erişim 25 Nisan 2021. <https://islamhouse.com/sq/audios/338187/>
- Albani, M. Nasiruddin. "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 14", 1997. Erişim 10 Mayıs 2021. <https://islamhouse.com/sq/audios/338577/>
- Albani, M. Nasiruddin. "Pyetje dhe Përgjigje me Shejh Albanin - 15", 1996. Erişim 15 Mayıs 2021. <https://islamhouse.com/sq/audios/338579/>
- Albani, M. Nasiruddin. *Vizitë Shqipërisë - Bisedë Telefonike mes Shejh Albanit dhe Hoxhës Bekir Halimi*. Erişim 06 Ocak 2022. https://www.youtube.com/watch?v=5cjVSk5-fUc&ab_channel=AudionurShkurt
- Ali, İbrahim Muhammad el-. *Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî - muhaddisu'l Asr ve Nâsiru's-Sunne*. Dâru'l-Kalem: Şam, 2011.
- Aude, Atiyye b. Sadîk Ali Sâlim. *Safahât beydâ min hayâtî'l-imam Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî*. el-Mektebetü'l-İslamiyye: Yemen, 2001.
- Basha, Ali M. *Rrugëtimi i fesë Islame në Shqipëri (1912-1967)*. Tirane, 2011.
- Bayyoomi, Muhammad. *The Life of Shaikh al-Albaani*, ts.
- Bekir, Ömer Ebû. *el-İlmü'l-müceddid el-'allâmetü'l-muhaddis Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî*. Beytül'efkârî'd-devliyye, ts.
- Bello, Hasan. "Diktatura dhe Besimet Fetare". *Drita Islame* 1 (2012).
- Büyükkara, Mehmet Ali. *Çağdaş İslami Akımlar*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2015.
- Büyükkara, Mehmet Ali. "Günümüzde Seleflilik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi". *Tarihte ve günümüzde Seleflilik*. 485-524. Tartışmalı ilmî toplantılar dizisi; Milletlerarası tartışmalı ilmî toplantılar dizisi. Esenler, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.
- Büyükkara, Mehmet Ali. *Medhalî Selefiyye Nedir ve Neyi Amaçlıyor?* Erişim 25 Haziran 2020. <https://www.yorungedergi.com/2020/05/medhali-selefiyye-nedir-ve-neyi-amacliyor/>
- Büyükkara, Mehmet Ali. "Selefilik'in Yakın Tarihinden Önemli Bir Yaprak: Yeni Bilgiler Işığında Cuheymân El-Uteybî ve Cemaati". *Marife* 9/3 (31 Aralık 2009), 21-46. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3344084>
- Durguti, Abdylkader. "Balkanlarda Selefilik'in Ortaya Çıkışı". *İslam Dünyasında Sosyal ve Siyasal Hareketlilik Unsuru Olarak Mezhepler*. ed. Mizrap Polat. 133-152. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2021.
- Durguti, Abdylkader. "Balkanlar'da Yüksek Din Öğretiminin Tecrübeleri (Kosova ve Makedonya Örneği)". ed. İbrahim Aşlamacı vd. 1/301-322. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019.
- Ebû Rummân, Muhammed. "Ürdün Selefilileri ve Arap Baharı". çev. Nurullah Çakmaktaş. *Arap Dünyasında Selefilik ve Selefi Hareketler*. ed. Beşir Mûsâ Nâfi' vd. İstanbul: Yarın Yayınları, 2016.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *et-Tasfiye ve't-Terbiyye ve hâcetü'l-Müslimîn ileyhimâ*. Ürdün: el-Mektebetü'l-İslamiyye, 1421.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Hicâbu'l-Mera' el-Muslime fi'l-Kitâb ve's-Sunne*. Dâru's-Selâm,

2002.

- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife*. Riyad: Mektebetu'l-Mea'rif, 1995.
- Güleç, Hasan. "Sütire". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/180-181. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Hamdeh, Emad. *Salafism and Traditionalism: Scholarly authority in Modern Islam*. Cambridge, United Kingdom and New York, NY: Cambridge University Press, 2021.
- Lacroix, Stéphane. "Between revolution and apoliticism: Nasir al-Din al-Albani and his impact on the shaping of contemporary Salafism". *Global Salafism*. ed. Roel Meijer. 58-80. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Popovic, Aleksandre. *Balkanlarda İslam*. çev. Kollektif. İnsan Yayınları, 1995.
- Şeybânî, Muhammed İbrahim. *Hayatu'l-Elbânî*. Mektebetu's-Sedâvî, 1978.
- Yücel, İrfan. "Hilâl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/1-11. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- "Elbânî'nin arapça ses kayıtları". Erişim 16 Ocak 2021. Erişim 16 Ocak 2021. <https://audio.islamweb.net/audio/index.php?page=lecvview&sid=165&read=0&lg=388&kh=0>